

**RAZPIS
ZA
JAVNI UMETNIŠKI
NATEČAJ**

**ZA PRIDOBITEV OSNUTKOV
ZA UMETNIŠKO INSTALACIJO
OB STOTI OBLETNICI KOROŠKEGA
PLEBISCITA**

**V POSLOPJU KOROŠKE DEŽELNE VLADE
V CELOVCU, ARNULFPLATZ 1**

VSEBINA

- 1.0 Predmet natečaja
- 2.0 Splošne smernice
- 3.0 Posebne smernice

1. Predmet

1.1. Javni umetniški natečaj za pridobitev osnutkov za umetniško instalacijo ob stoti obletnici koroškega plebiscita v poslopju koroške deželne vlade v Celovcu ob Vrbskem jezeru, Arnulfplatz 1.

1.2. Razpisovalec:

Kärntner Landesregierung / Koroška deželna vlada
Vertreten durch Abteilung 1 Landesamtsdirektion /
ki jo zastopa Oddelek 1 Direkcija urada deželne vlade
Arnulfplatz 1
9021 Klagenfurt am Wörthersee
tel.: 05 0536/22852
faks: 05 0536/22100
e-pošta: christiane.ogris@ktn.gv.at

1.3. Zastopnik razpisovalca:

Mag. Christiane Ogris/ Protokol
Abteilung 1 Landesamtsdirektion /
Oddelek 1 Direkcija urada deželne vlade
Arnulfplatz 1
9021 Klagenfurt am Wörthersee
tel.: 05 0536/22852
faks: 05 0536/22100
e-pošta: christiane.ogris@ktn.gv.at

Razpis je objavljen na spletni strani:
<https://www.kulturchannel.at/kunst-am-bau/laufende-wettbewerbe/>

2. Splošne smernice

2.1. Udeleženci natečaja

Na natečaju lahko sodelujejo:
umetniki s povezavo s Koroško.

2.2. Vsak/a udeleženec/ka lahko odda en prispevek za natečaj.

2.3. Razpisovalec bo za predloženi osnutek odkupil stvarne lastninske pravice. Avtor bo obdržal pravice intelektualne lastnine.

2.4. Razpisovalec ima pravico, da objavi prispevke iz natečaja, pravico do objave imajo tudi udeleženci natečaja.

2.5. Žirija

2.5.1. Žirija bo pri vseh vprašanjih, ki so stvar presoje, odločala neodvisno, neizpodbitno in dokončno. Zavezana je k objektivnosti in spoštovanju svojega poslovnika in glede tega odgovarja razpisovalcu in udeležencem natečaja.

2.5.2. Sestava žirije

- a) Strokovni sosvet za likovno umetnost, Koroški odbor za kulturo
mag. Ernst Logar
Nadomestni član: mag. Anja Werkl
- b) Dežela Koroška
mag. Christine Wetzlinger-Grundnig
Nadomestni član: mag. Igor Pucker
- c) Izvedenca za zgodovino
zasl. red. univ. prof. dr. phil. dr. h. c. Helmut Konrad
Nadomestni član: izr. univ. prof. mag. dr. Werner Drobesch
- d) Izvedenca za likovno umetnost
Marija Šikoronja
Nadomestni član: mag. Andreas Krištof
- e) Izvedenca za umetnost v arhitekturi
dipl. inž. Dietmar Müller
Nadomestni član: mag. dr. prof. Ingrid Gasser
- f) Predhodno preverjanje
mag. Nora Leitgeb
inž. Johannes Ragger
mag. Zdenka Hafner- Čelan

2.5.3. Naloge žirije

Žirija je dolžna nepristransko poiskati objektivno kakovost. Zavezana je k molčečnosti. Uradne izjave lahko daje samo govornik žirije.

Žirija mora prispevke v natečaju ocenjevati po njihovi umetniški kakovosti in določiti projekt, ki ga bo razpisovalcu priporočila za izvedbo.

2.6. Izjava o nameri

Razpisovalec namerava uresničiti nagrajeni osnutek, ki ga bo za izvedbo priporočila žirija.

Razpisovalec si pridržuje pravico, da v dogovoru z umetnikom, ki dobi naročilo, zahteva v teku realizacije spremembe, ki so potrebne zaradi nujnih stvarnih ali gospodarskih razlogov.

2.7. Organizacijske zadeve

Za organizacijo natečaja je pristojen dipl. inž. Dietmar Müller, tel.: 0664-6202913, e-pošta: di.dietmar.mueller@gmail.com, svetovalec za umetnost v arhitekturi.

2.8. Termini

2.8.1. Pripravljalni pogovor in ogled lokacije

V ponedeljek, 20. julija 2020, bo ob 13. uri v poslopiju vlade potekal pogovor za pripravo natečaja.

Kraj srečanja:

vhod v poslopije vlade, Arnulfplatz 1, 9021 Celovec ob Vrbskem jezeru

2.8.2. Oddaja

Prispevke za natečaj je treba tako poslati ali pa osebno oddati ob uradnih urah od 8. do 16. ure, da prispejo najpozneje do torka, 1. septembra 2020, do 12. ure v vratarnico poslopija vlade na naslovu Arnulfplatz 1, 9021 Celovec. Odgovornost za to nosijo udeleženci natečaja.

Osnutke, poslane po pošti, je treba poslati na naslednji naslov:

Amt der Kärntner Landesregierung

Abt. 1/Protokoll

z. H. Mag.^a Christiane Ogris

Arnulfplatz 1
9021 Klagenfurt

2.8.3. Žirija

Žirija se bo sestala v petek, 4. septembra 2020, ob 10. uri.

Ko bo znan rezultat natečaja, bodo o njem obveščene vse udeleženske in udeleženci po telefonu ali po pisni poti.

2.9. Obseg osnutka

Oddati je treba naslednje:

- a) prikaz v obliki risbe z vsem, kar se zdi potrebno za ponazoritev umetniškega koncepta in njegove realizacije – po potrebi tudi model.
- b) kratek opis osnovne zamisli za osnutek z informacijo o stroškovnem okviru.
- c) tehnični opis navedb o materialu, konstrukciji, barvi itd. Podatke o dostavi, storitvah neposredno na lokaciji, potrebnih gradbenih pripravah, vključno s podatki o trajanju izvedbenih del.
- d) predračun, razčlenjen po naslednjih postavkah:
 - honorar (za osnutek, lastne storitve)
 - storitve tretjih oseb
 - stroški materiala
 - stranski stroški (prevoz, zavarovanje itd.)
 - navedba ukrepov, ki se pričakujejo od naročnika

2.9.1. Označevanje osnutkov

Žirija bo osnutke ocenjevala anonimno, torej brez informacij o avtorju, zato je treba vsako vlogo oz. osnutek označiti z identifikacijsko številko. Ta je sestavljena iz 6 cifer (visoka 1 cm in dolga 6 cm) in mora biti napisana namesto imena avtorja desno zgoraj na vsakem listu in vsakem dokumentu prispevka. Naveden mora biti tudi napis „Umetniški natečaj ob stoti obletnici koroškega plebiscita“.

- 2.9.2. Osnutku je treba priložiti tudi nevtralnno, zaprto kuverto, na kateri je zunaj zapisana 6-mestna številka, v njej pa morajo biti ime in naslov avtorja kot tudi identifikacijska številka.

2.9.3. Predstavitev osnutkov za natečaj

Predvideno je, da vse predložene idejne koncepte predstavimo javnosti na razstavi. Natančen datum bo objavljen pozneje.

2.10. Nagrade

Za najboljše predložene prispevke, ki po sklepu žirije izpolnjujejo pogoje tega razpisa, bomo izplačali naslednje nagrade:

1. nagrada	EUR 2.500,--
2. nagrada	EUR 2.500,--
3. nagrada	EUR 2.500,--
3 prizanja	po EUR 500,--

2.11. Stroškovni okvir

Za realizacijo umetniškega ukrepa je na voljo stroškovni okvir v višini 40.000,- EUR bruto. Ta stroškovni okvir je treba spoštovati.

3. Posebne smernice

3.1. Izhodišče:

V letu 2020 praznuje Zvezna dežela Koroška stoto obletnico svojega obstoja od plebiscita 10. oktobra 1920. Večina na plebiscitu sodelujočega prebivalstva v jezikovno mešanih južnokoroških občinah, med njimi številne slovensko govoreče Korošice in Korošci, je tedaj z jasnim „da“ sprejela odločitev, da naj ostanejo ozemlja, ki jih je terjala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, v mladi Republiki Avstriji.

Ta zgodovinski dogodek, ki je deželo Koroško zaznamoval vse do danes, je povod za ukvarjanje z lastno zgodovino in identiteto, za oceno stanja tu in zdaj, in – kar je najbolj pomembno – usmerjanje pogleda v prihodnji razvoj. Spričo stote obletnice koroške zgodovine pa se ponuja predvsem tudi priložnost, da razmislimo o različnih stališčih, sprejmemo nove perspektive

in aktivno sooblikujemo jubilejno leto.

Nadaljnje informacije so v prilogi.

3.2. Tehnični okvirni pogoji

Štirinadstropno poslopje na naslovu Arnulfplatz 1 je sedež koroške deželne vlade in je bilo zgrajeno leta 1875 po načrtih Wilhelma Bäumerja kot upravno poslopje Hüttenberške železarske družbe. V prvem nadstropju stopnišča sta na zahodni strani, neposredno ob vhodu v pisarniške prostore koroškega deželnega glavarja, dve plošči, ki spominjata na koroški plebiscit leta 1920. Plošča na levi je bila nameščena leta 1990, plošča na desni pa 1995. (priloga)

Mere plošč so 90x60 cm, montirani sta na višini pribl. 128 cm, razdalja med njima znaša 113 cm.

Prostor, predviden za umetniško instalacijo, je prostor med ploščama; sega od zgornjega roba tal do višine 3,40 m. Zagotoviti je treba vidno oddaljenost od obeh plošč, da se tako ustvari primerna optična distanca (pribl. 10 cm). Globina prostora, ki je na voljo, znaša pribl. 30 cm od stene v stopnišču. (Nekje do polovice obstoječe talne preproge.)

Zahteva se namestitev naslednjega besedila v celoti:

„Gemeinsam - Skupno“

kot glavno sporočilo

**100 Jahre Kärntner Volksabstimmung
Ein Land in Zeitreisen und Perspektiven**

kot stransko sporočilo

**100 let koroškega plebiscita
Dežela na potovanju skozi čas in prostor**

Pri materialih je treba spoštovati veljavne gradbene in varnostne zakonske okvirne pogoje. Materiali naj bodo obstojni in naj ne zahtevajo vzdrževanja, temu je treba posvetiti posebno pozornost.

Priključek za elektriko je na voljo.

Umetniško instalacijo je nujno treba dokončati do 8.10. letos. Za 10. oktober načrtujemo svečano otvoritev instalacije, ki jo bosta opravila zvezni predsednik dr. Alexander Van der Bellen in predsednik Borut Pahor.

3.3. Naloga

Pričakujemo postavitve sodobne umetniške instalacije v razpoložljivem prostoru med obema spominskima ploščama, ki mora ob zgoraj navedenem besedilu izpolniti še naslednje kriterije:

- dostojno obeležje pomembnega zgodovinskega dogodka za Koroško
- povezava s stoto obletnico koroškega plebiscita 1920.
- sodobna umetniška interpretacija osnovnega sporočila obeh narodnih skupnosti „Gemeinsam – Skupno“ in perspektiv za prihodnost
- primerna razdalja do že nameščenih spominskih plošč iz leta 1990 in 1995 ter upoštevanje le-teh pri oblikovanju

3.4. Odobritev

Z dopisom z dne 15.07.2020 je Strokovni sosvet za likovno umetnost Koroškega odbora za kulturo odobril razpis natečaja.

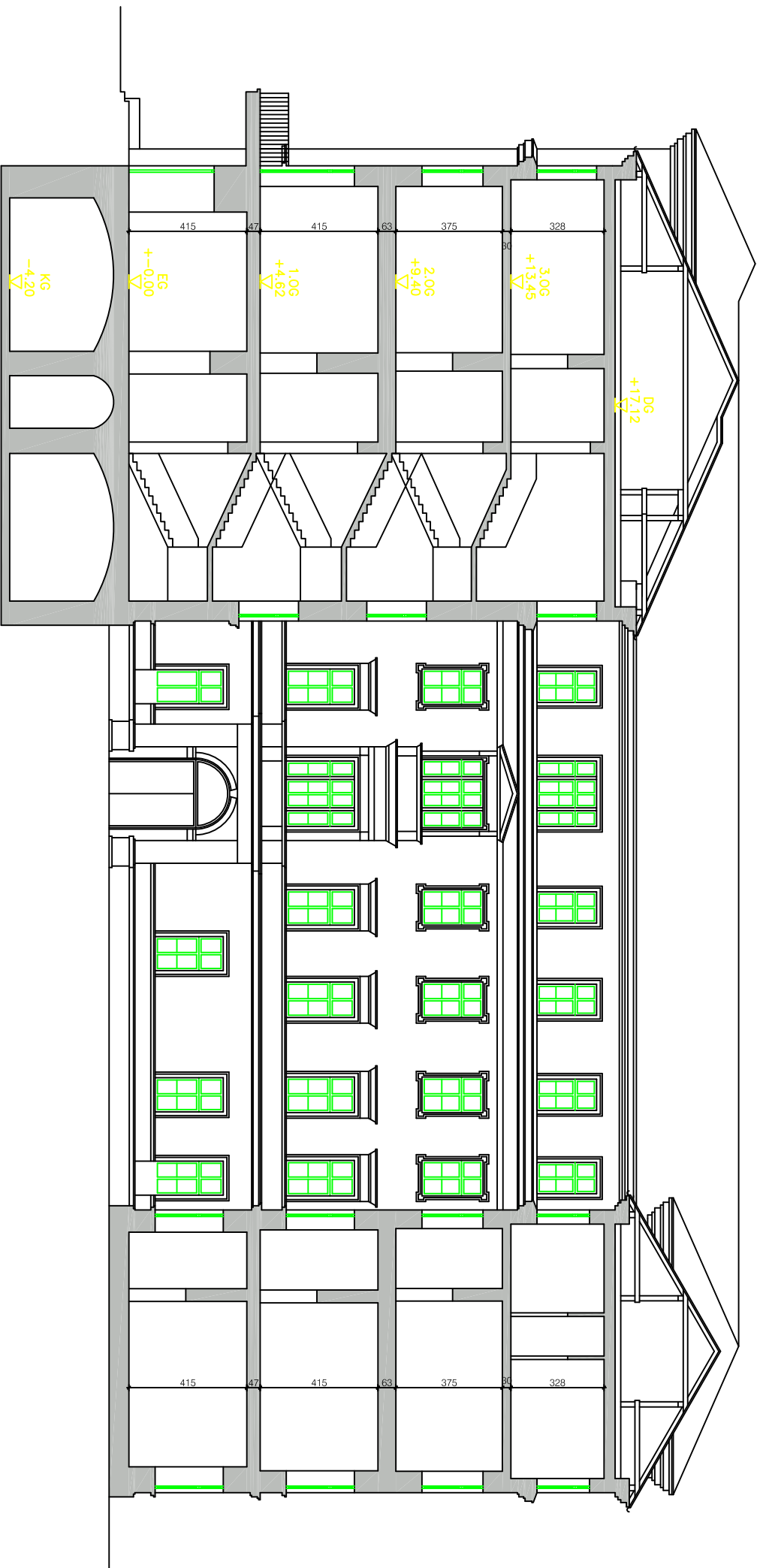
3.4.1.

Če bi se 20. julija 2020 pri ogledu lokacije z sodelujočimi umetniki v skupni razpravi pojavili novi vidiki, bodo le-ti zabeleženi v zapisniku ogleda in sprejeti kot dopolnilo k zastavljeni nalogi.

Priloge

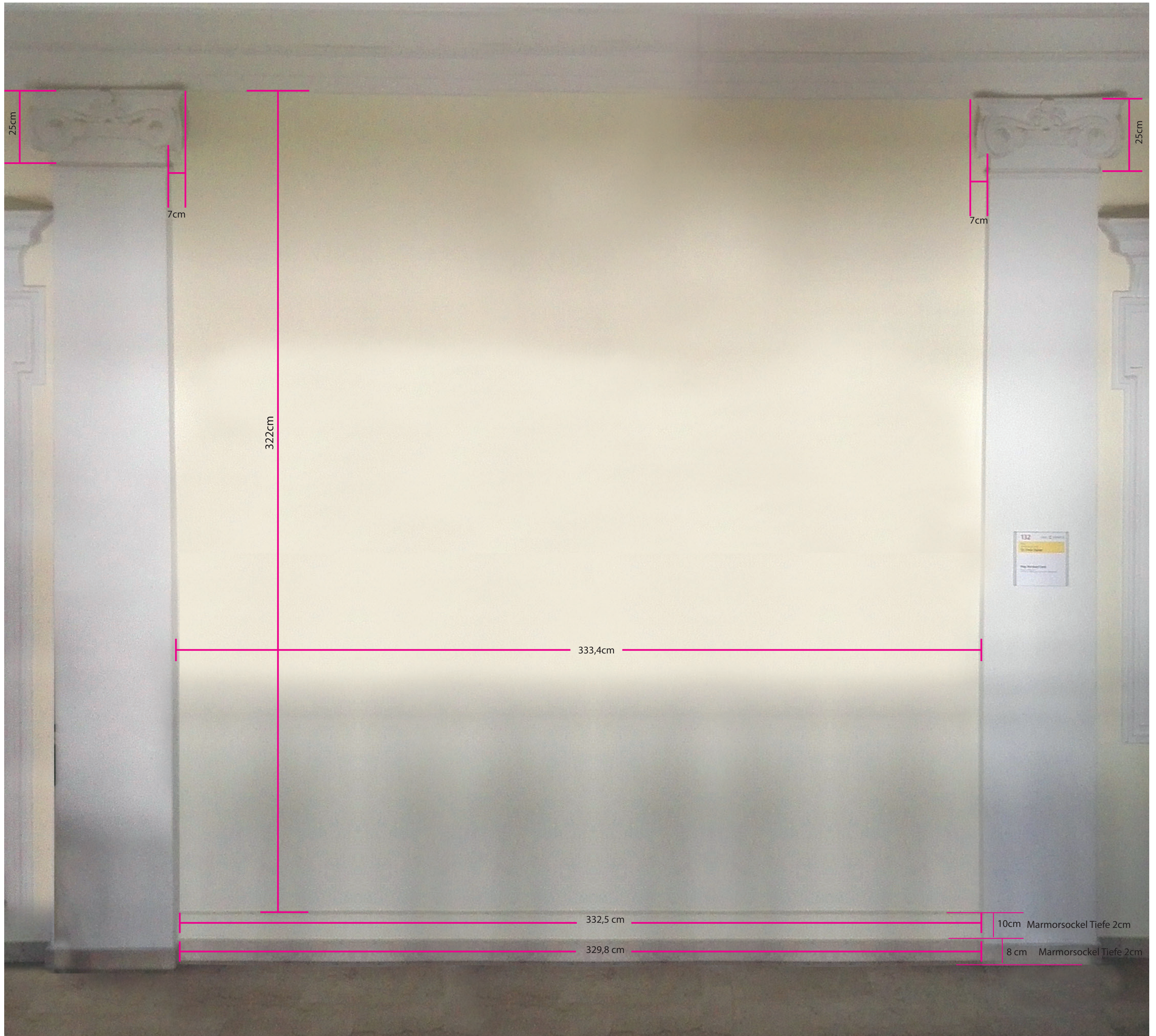
- Tloris nadstropja
- Presek stopnišča
- Stenski elementi
- Zgodovina I Wadl
- Zgodovina II Konrad
- Brošura 2020 - „Gemeinsam – Skupno“
- Logotip CarinthiJa2020

SCHNITT

 <p>ARCHITEKT DIPL.-ING. PETER KOMPOLSCHEK STAATLICH BEFUGTER UND BEBEITER ZWILTECHNIKER 800 VIENNA FESTAODZISTR. 11/808 TEL: +43 1 42 128 208 FAX: +43 1 42 128 207 E-MAIL: otk@kompolschek.at</p>			
PLANNR:	122-006	DATUM:	UNSER: A3
PLANKR:	Stude	PLANKRALT:	Schnitt
PROJEKT:	Bestandsanalyse Amtsgebäude 1 Kärntner Landesregierung Amulfplatz 1		
BÄUERER:	Landesimmobiliengesellschaft Kärnten GmbH Ferdinand Seeland Straße 27 9020 Klagenfurt		
MASSSTAB:	1/100	DATUM:	2006-04-10
		ZEICHNER:	pp
		GEPRÜFT:	

25cm

7cm

322cm

7cm

25cm

333,4cm

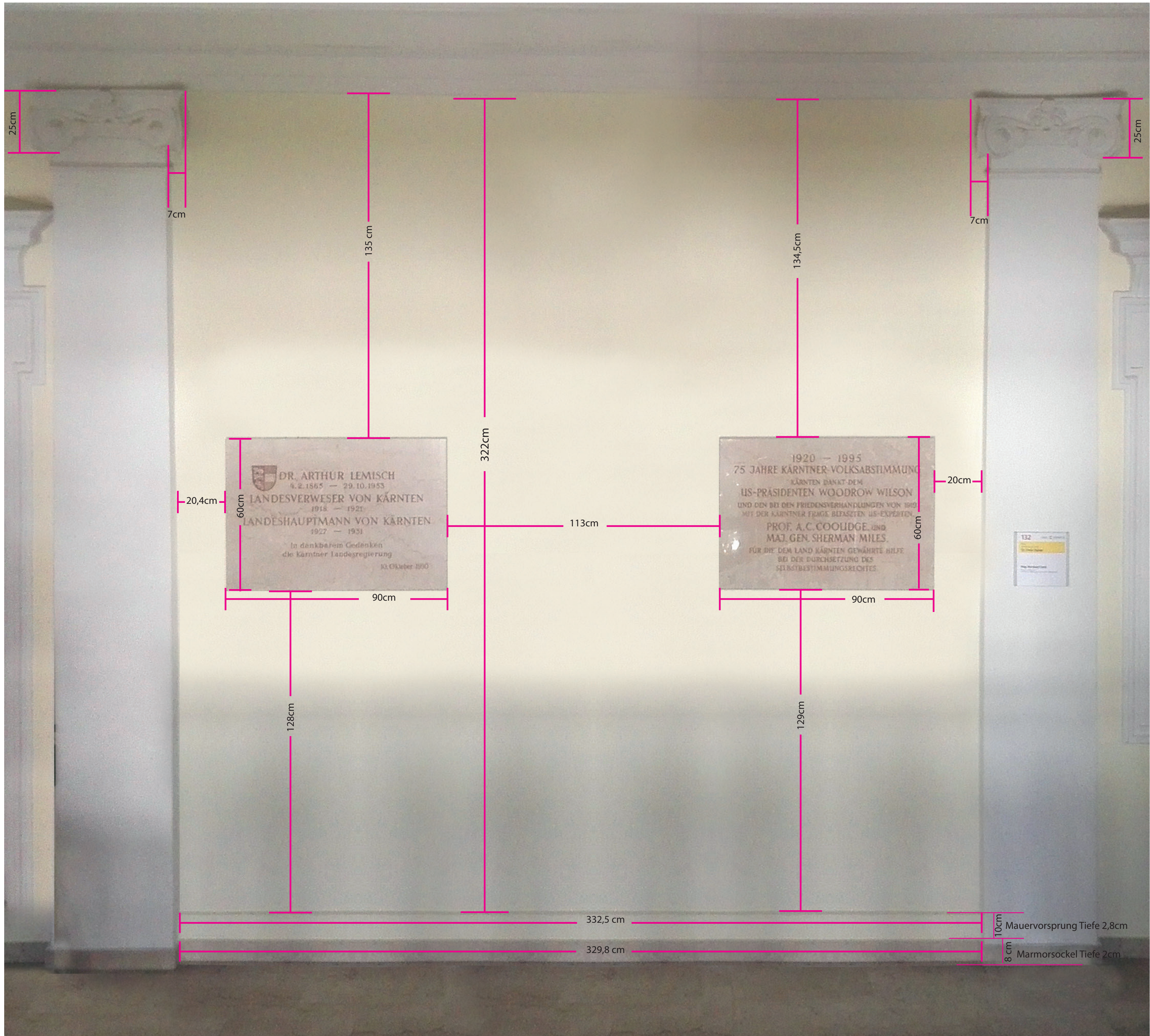
332,5 cm

329,8 cm

10cm Marmorsockel Tiefe 2cm

8 cm Marmorsockel Tiefe 2cm

132

DR. ARTHUR LEMISCH
 4.2.1865 — 29.10.1953
LANDESVERWESER VON KÄRNTEN
 1918 — 1921
LANDESHAUPTMANN VON KÄRNTEN
 1927 — 1951
 In dankbarem Gedenken
 der kärntner Landesregierung
 30. Oktober 1990

1920 — 1995
75 JAHRE KÄRNTNER VOLKSABSTIMMUNG
 KÄRNTEN DANKT DEM
US-PRÄSIDENTEN WOODROW WILSON
 UND DEN BEI DEN FRIEDENSVERHANDLUNGEN VON 1919
 MIT DER KÄRNTNER FRAGE BETRAFENEN US-EXPERTEN,
PROF. A. C. COOLIDGE UND
MAJ. GEN. SHERMAN MILES.
 FÜR DIE DEM LAND KÄRNTEN GEWÄHRTE HILFE
 BEI DER DURCHSETZUNG DES
 SELBSTBESTIMMUNGSRECHTES.

132
 ...
 ...

25cm

7cm

135 cm

322cm

134,5cm

25cm

7cm

20,4cm

60cm

113cm

20cm

60cm

90cm

90cm

128cm

129cm

332,5 cm

329,8 cm

10cm

Mauervorsprung Tiefe 2,8cm

8 cm

Marmorsockel Tiefe 2cm

Wilhelm Wadl

100 let koroškega plebiscita 1920-2020

https://carinthia2020.ktn.gv.at/SI/hintergrund/HistorischerAnlass_Volksabstimmung1920

Novembra 1918 se je končala prva svetovna vojna. Velika Habsburška monarhija je razpadla. Tudi južnoslovanski narodi (Slovenci, Hrvati in Srbi) ustanovijo svojo državo. Skupno s Kraljevino Srbov se le-ta se kmalu združi v Jugoslavijo. Pretežni del avstrijske Koroške naj bi se priključil tej državi. Da bi uveljavili to zahtevo, južnoslovanski vojaki od novembra 1918 naprej zasedajo koroška mesta in vasi.

Deželni zbor Koroške vsekakor ne dopusti nasilne delitve dežele. Že 11. novembra 1918 razglasi priključitev nemških delov Koroške k Republiki Avstriji. Prebivalci mešanega dvojezičnega območja pa naj sami odločijo, kateri državi želijo v prihodnje pripadati.

Koroška se upira

Koroški poslanci se 5. decembra 1918 odločijo za upor proti zasedbi Koroške. S tem se začne koroški obrambni boj. Ljudska obramba (tedanja zvezna armada) in prostovoljci se skupaj borijo in hitro uspejo osvoboditi velik del dežele.

Ti boji na Koroškem zbudijo mednarodno pozornost. Ameriški znanstveniki (t. i. Milesova komisija) pripotujejo na sporno območje. Predsedniku Wilsonu posredujejo sporočilo, da želi velika večina ostati v Avstriji – med njimi tudi številni slovensko govoreči Korošci. Na mirovni konferenci v Parizu se zato ameriški predsednik zavzame za načrt, da naj celotna Koroška ostane v Avstriji. Drugi državniki in udeleženci pariške mirovne konference mu nasprotujejo. Maja 1919 najdejo kompromis: na podlagi plebiscita naj Korošci sami odločijo, kateri državi hočejo v prihodnje pripadati.

Boj in zasedba

Medtem ko se v Parizu pogajajo, se na Koroškem ponovno vnamejo boji. Junija 1919 zmaga jugoslovanska vojska, ki zasede mesto Celovec. Deželna vlada beži v Špital ob Dravi. Na tisoče ljudi beži in je prisiljeno dalj časa preživeti v začasnih zatočiščih. Boji za Koroško na obeh straneh terjajo več kot 420 življenj; med njimi tudi mnogo žensk in otrok.

Odločitve v Parizu

Izpogajano je premirje in Koroška je razdeljena na dva dela. Meja (t. i. „demarkacijska črta“) med tistim delom Koroške, ki ga je zasedla jugoslovanska armada, in ostalo Koroško poteka po Vrbskem jezeru in skozi deželno prestolnico Celovec.

Septembra 1919 se mirovna pogajanja zaključijo. V pariškem predmestju St. Germain podpišejo Pogodbo o Avstriji. Iz velike Habsburške monarhije tako nastane le mala Republika Avstrija.

Tudi Koroška izgubi nekaj območij. Kanalsko dolino (Valcanale) z mestom Trbižem (Tarvisio) dodelijo Italiji, Mežiško dolino z Dravogradom in občino Jezersko pa priključijo Jugoslaviji.

Plebiscitna tekma

V Celovški kotlini naj bi potekal plebiscit. Ljudje naj se sami odločijo, kateri državi želijo pripadati. Sprva naj se glasuje v coni I. Samo v primeru, da bi se prebivalci tam odločili za Jugoslavijo, bi bilo glasovanje tudi v coni II.

Avstrija in Jugoslavija se obe močno trudita za glasove na plebiscitnem območju. Prirejajo se številna zborovanja; letaki in časopisi se na veliko tiskajo. Za njihovo razdeljevanje se angažirajo številni prostovoljci. Večina volivcev v coni I govori slovensko. To ima v mislih tudi avstrijska volilna propaganda, ki objavlja številne tiskovine v slovenskem jeziku.

Rezultat plebiscita

Prebivalci cone I so 10. oktobra 1920 postavljeni pred težko odločitvijo. Volilna udeležba je zelo visoka, kar 95 % volivcev je oddalo veljavno glasovnico. Vse poteka miroljubno.

Cele tri dni traja, preden preštejejo vse glasovnice. Na večer 13. oktobra so končno vsi glasovi prešteti. Mednarodna komisija na Novem trgu v Celovcu razglasi rezultate: 22.000 volivcev se je izreklo za Avstrijo, 15.000 za Jugoslavijo. Jasna skoraj 60-odstotna večina se je izrekla za to, da Koroška ostane del Avstrije. Več ko 10.000 slovensko govorečih Korošcev se je odločilo za Avstrijo. S tem so odločilno prispevali k nedvomni avstrijski zmagi. Nemško in slovensko govoreči Korošci so se 10. oktobra skupno odločili za nedeljeno domovino in s tem izrazili svojo pripadnost Republiki Avstriji.

Demokratska odločitev

Leta 1920 so Korošci lahko koristili pravico do svobodne samoodločbe in glasovali o svoji državni pripadnosti. Skorajda povsod drugje v Evropi pa so bile nove meje načrtane brez upoštevanja možnosti soodločanja tam živečega prebivalstva.

Vsi mirovni koncepti so ob koncu prve svetovne vojne izhajali iz domneve, da je mogoče zagotoviti trajen mir le, če „narodi“ dobijo pravico do samoodločbe. O tem sta govorila tako Lenin kot tudi ameriški predsednik Wilson v svojih slavnih 14 točkah. Ta zamisel se je zdela privlačna, je pa imela nekaj bistvenih šibkih točk.

Najprej je ostalo odprto vprašanje, kaj konstituira „narod“. Morda jezik, kot so zlasti v poznem 19. stoletju menili skoraj vsi teoretiki? Ali ni bil ta, kot kažejo v tistih desetletjih štetja prebivalstva za habsburško monarhijo in seveda tudi za Koroško, nekaj voluntarističnega, torej zamenljivega? Ali ni „narod“ morda izraz za skupnost z isto usodo, ki jo povezuje zgodovina, ki jo je skupaj doživljala in prenašala, torej izraz za „konstitutivni državni narod“, kot so to bile prebivalke in prebivalci Švice?

Četudi izhajamo iz jezika, kar je bilo leta 1918/19 prevladujoče prepričanje v Evropi, kaj naj storimo z mešanjem bivališč, do katerega je prišlo z modernizacijo in urbanizacijo? Je bil Dunaj potem res Babilon, kot so trdili v Gradcu, ki se je imel za „največje nemško mesto v monarhiji“? Kje naj potekajo jasno prepoznavne ločnice in s tem legitimne meje med jezikovnimi skupinami? Kdo naj bi bil ta namišljeni „samo-“, ki naj bi odločal, v kateri državi želi živeti?

Nacionalizem, ki je postal v desetletjih pred prvo svetovno vojno prevladujoča ideologija v Evropi in je enačil narod z jezikom, je to pripadnost opredelil tudi biološko. Tako je hitro postalo jasno, da Judov ne prištevajo k „nemškemu narodu“, čeprav je bila njihova nemščina v Pragi ali Černovcih bolj uglajena kot nemščina v njihovi okolici ali pa pri prebivalcih alpskega prostora. To je pozneje imelo dramatične posledice. Nacionalizem je tako prebivalce Češke spremenil v Čeha in Nemce, kar je zagovarjalo tudi novo, nacionalno usmerjeno izobraženo meščanstvo.

Koroško izobraženo meščanstvo je bilo pred prvo svetovno vojno številčno dokaj pregledno. Univerzitetno izobražene elite so študirale večinoma v Gradcu in so verjetno že tam ponotranjile nemški nacionalizem. Slovensko izobraženo meščanstvo se tedaj še ni izoblikovalo, le duhovščina je predstavljala prvi zametek. Zato jezikovno in nacionalno soočenje še ni bilo uravnovešeno. Socialni, ekonomski in kulturni vzpon je bil povezan z vključevanjem v nemško govoreče okolje.

Kljub vsem nacionalnim razlikam so mladi moški iz vseh delov monarhije skupaj odhajali v prvo svetovno vojno in štiri leta morda niso kazali zgolj navdušenja, toda kar veliko lojalnosti. Ko se je zaradi velikih težav s preskrbo leta 1918 začela krhati domovinska fronta in so se povratniki z ruske fronte ali iz ujetniških taborišč začeli vračati domov in prinašati revolucionarno miselnost, se je začel razpad habsburške monarhije, tudi ker so leta 1916 pokopali identifikacijsko osebo, starega cesarja. Zaradi

vstopa ZDA v vojno in 14 točk ameriškega predsednika je nastalo upanje, da bodo pridobili nejasno opredeljeno nacionalno državno suverenost.

Še pred dejanskim koncem prve svetovne vojne se je začel razpad habsburške monarhije. Manifest cesarja Karla o preureditvi monarhije v zvezno državo različnih narodov je bil zadnji poskus za ohranitev monarhije, dosegel pa je ravno nasprotje. Pokazal je šibkosti skupne države, narodi so ga razumeli kot poziv, naj se odločijo za samostojnost. V zadnjem tednu oktobra 1918 so, z izrecno podporo ameriškega predsednika Wilsona, v Pragi razglasili Republiko Češkoslovaško; Država Srbov, Hrvatov in Slovencev je sledila temu koraku. Toda tudi Republika Nemška Avstrija se je konstituirala že pred koncem vojne.

Toda kje naj bi potekale nove meje? En argument so bile zgodovinske meje starih kronskih dežel, protiargument pa so bile jezikovne meje. Svobodna volja prebivalstva v spornih območjih pa je bila še ena opcija. O vsem tem naj bi odločali na veliki mirovni konferenci v Parizu. Kaj kmalu pa je tam postalo jasno, da so odločitve sledile političnim računam glede porazdelitve moči. Vojskovali so se, da bi dosegli rezultate, je nazorno izjavil francoski predsednik Clemenceau. Zahteve zmagovalcev je bilo treba čim bolj izpolniti, problemi so se pojavljali tam, kjer so zmagovalci imeli nasprotujoče interese.

Pod francosko dominanco sta dva glavna cilja bila hitro prepoznavna: prvič oslabitev Nemčije, nenazadnje s pomočjo na novo nastalih zaveznic Francije v vzhodni Srednji Evropi, in izolacija revolucionarne Rusije s pomočjo sanitarnega kordona, da bi tako preprečili preskok revolucionarne iskrice.

Čeprav so se Čehi, Slovaki, Hrvati in Slovenci bojevali v armadi Habsburžanov, so se imele nove države na severu in na jugu nemško govorečega preostanka za del zmagovalcev. Poraženci pa so ostali Madžari in „Nemški Avstrijci“. Njihovih predstavnikov v Parizu takorekoč niso poslušali. Tako se je na avstrijski severni meji uveljavila ideja zgodovinske meje, na jugu pa jezikovna meja. „Anšlus“ demokratični Nemčiji, ki so si ga mnogi želeli, sploh ni prišel v poštev, saj antanta ni premagala Nemčije, da bi ji potem podarila visoko razvito območje z 9 milijonov prebivalcev. Od teh devetih milijonov nemško govorečih Avstrijcev so se na koncu znašli trije milijoni v tujih državah.

Risanje jezikovne meje je raztrgalo Štajersko in prisililo 70.000 nemško govorečih k življenju v neželeni državi. Tako prizadeta rana se je celila le počasi.

Poseben primer, deležen mednarodne pozornosti, pa je bila Koroška. Koroški deželni odbor je kronsko deželo 25. oktobra razglasil za nedeljivo, za razliko od Štajerske, ki se je istočasno pripravljala na ločitev od Spodnje Štajerske. Toda že dva dneva po uradnem koncu vojne so vdrle vojaške enote Države SHS oz. Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev na jug Spodnje Koroške. 19. novembra je bil sprejet dogovor, da bo demarkacijska črta potekala po Dravi, ki pa so jo vojaške enote Države SHS prekoračile dober teden pozneje. Zasedle so Velikovec, Labot in Šentpavel.

Vse politične stranke začasne koroške deželne vlade, ki je morala prestaviti svoj sedež v Špital ob Dravi, so skupaj predlagale in sprejele sklep o upor. Vlada Nemške Avstrije pod Karlom Rennerjem je morala ta upor uradno zavračati, po eni strani zato, ker je bila Avstrija odvisna od živil iz Države SHS, po drugi strani, ker so zmagovalne sile strogo prepovedale spopade z njenimi enotami. Neuradno pa je pošiljala pomoč, na Koroško so prihajale vojaške enote in dobave materiala. Do premirja 14. januarja 1919 je odpor dosegel precejšnje ozemeljske uspehe.

Namen premirja je bil, da omogoči ameriški misiji pod polkovnikom Shermanom Milesom preučitev situacije na terenu. Sherman Miles je bil impresivna osebnost. V drugi svetovni vojni je on bil tisti ameriški častnik, ki je vodil tajno službo, ko je prišlo do japonskega napada na Pearl Harbour. Ni ga pričakoval in moral je odstopiti. Po letu 1945 je bil poslanec Republikancev v parlamentu v Massachusettsu. 1918/19 pa je on bil tista oseba, ki je Wilsonu svetovala glede avstrijske meje na jugu. Na „mariborsko krvavo nedeljo“ so ga konec januarja 1919 enote nekdanjega avstro-ogrskega stotnika Rudolfa Maistra postavile pred izvršena dejstva. Miles je prišel v mesto, kjer so slovenske vojaške enote s silo utišale nemško govorečo večino. Ko pa se je Miles 30. januarja odpeljal naprej na Koroško, je tam na svoje presenečenje v vaseh v Podjuni in Rožu naletel na številne ljudi, ki so govorili slovensko, a hoteli ostati v Avstriji. Omajal se je koncept naroda, ki temelji na jeziku.

Miles je zato svojemu predsedniku predlagal Karavanke kot mejo. Ta pa se ni mogel uveljaviti zoper interese južnih Slovanov, ki jih je podpirala Francija. Povrhu so se 29. aprila 1919 spet začeli spopadi, ki so se končali s hitrimi zmagami Korošcev. 9. maja so se koroške sile umaknile na staro deželno mejo, da ne bi ogrozile pogajanj v Saint Germainu.

Nič neobičajnega ni bilo, da so mirovne pogodbe predvidevale plebiscite za reševanje nejasnih mejnih vprašanj. Prebivalstvo je glasovalo v Schleswigu, v Zgornji Šleziji, v Vzhodni in Zahodni Prusiji. Omeniti je treba tudi Posarje, čeprav so tam plebiscit izvedli šele leta 1935. Tudi Šoprona ne smemo pozabiti. Koroška pa je vseeno bila poseben primer, saj so spopadi zbudili mednarodno pozornost. Na koroški strani je konec koncev bilo več kot 200 mrtvih.

Mirovna pogodba je dodelila Kanalsko dolino Italiji, Mežiško dolino ter Dravograd in Jezersko Državi SHS. Država SHS pa je hotela še več. Njene vojaške enote so 28. maja 1919 vdrle na Koroško in 5. junija zasedle Celovec. Iz Celovca so se umaknile do demarkacijske črte šele na ukaz Zavezniškega sveta. Italijanske enote so nato nadzorovale premirje. Demarkacijska črta je Koroško delila eno leto.

Plebiscit so določili za 10. oktober 1920. Najprej naj bi potekalo glasovanje v coni A, na jugu, pod zasedbo enot Države SHS in 70% slovensko govorečega prebivalstva (ob vsej nejasnosti opredelitve). Če bi se prebivalstvo na tem območju odločilo za Avstrijo, glasovanje v coni B ne bi bilo več potrebno. Jasen izid, namreč 22.025 glasov za Avstrijo in le 15.279 za Državo SHS, nazorno kaže, da se je približno polovica slovensko govorečega prebivalstva odločila proti Državi SHS, zmagovalki v vojni.

Razlogov je več: strnjen gospodarski prostor, težavno potovanje čez Karavanke, služenje vojaškega roka v Državi SHS, obljube koroške deželne vlade in verjetno še marsikaj. Pomembno pa je: to je bila skupna zmaga nemško in slovensko govorečega prebivalstva v regiji.

10. oktober 1920 so si v stoletju, ki je odtlej minilo, mnogi lastili, ga drugače in na novo razlagali ter interpretirali. Z zgodovinsko distanco postaja jasno, da bi lahko bil dober temelj za skupno deželno zgodovino.

CARINTHIJA 2020

V tem letu 2020 zvezna dežela Koroška praznuje stoto obletnico svojega obstoja od plebiscita, ki je potekal 10. oktobra 1920. Ta zgodovinski dogodek je bistveno sooblikoval novejšo koroško zgodovino.

Prav ta dogodek pa je v letu 2020 izhodišče za skupno razpravo o lastni zgodovini in identiteti, za opredelitev in umestitev v času in prostoru, predvsem pa – kar je najbolj pomembno – za usmeritev pogleda v prihodnji razvoj. Poleg tega pa 100 let koroške zgodovine ponuja tudi priložnost, da se soočimo z različnimi, tudi svežimi pogledi na tematiko, in tako aktivno sooblikujemo jubilejno leto.

Z zasnovo projekta „CARINTHIJA 2020 – Dežela na potovanju skozi čas in prostor“ bo Koroška ubrala prve korake na novi poti: v ospredju so ljudje in dežela. Noben specifičen kraj ni v središču pozornosti jubilejnega leta, temveč vsa Koroška, predvsem pa nekdanja plebiscitna cona. V petih široko zasnovanih tematskih poudarkih se zrcali vsebinski okvir za najrazličnejše prireditve, ki naj bi pritegnile čim več ljudi, da se neposredno udeležijo skupinskih aktivnosti.

CARINTHIJA 2020 je razdeljena v tri osrednje sklope: uradne slovesnosti dežele Koroške, potujoča razstava ter projekti, razpisani v okviru širokega kulturnega in izobraževalnega programa.

Povezave in dodatne informacije:

- www.carinthija2020.at
uradna spletna stran jubilejnega leta CARINTHIJA 2020
- Mobilna aplikacija „CARINTHIJA“
Koroški deželni muzej je ob jubilejnem letu „CARINTHIJA 2020 – 100 let koroškega plebiscita. Dežela na potovanju skozi čas in prostor“ zasnoval in bo izvedel potujočo razstavo v osmih koroških okrajnih mestih: Velikovec, Volšperk, Trg, Šentvid ob Glini, Špital ob Dravi, Šmohor, Beljak, Celovec. Digitalni vodnik vsebuje tudi dodatne vsebine in je na voljo kot dvojezična mobilna aplikacija za iOS in Android.

100 Jahre Kärntner Volksabstimmung
Ein Land in Zeitreisen und Perspektiven

100 let koroškega plebiscita
Dežela na potovanju skozi čas in prostor

www.carinthija2020.at